

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Gewoon schoonmaken: de troebele arbeidsrelaties in betaald huishoudelijk werk

Botman, S.J.

Publication date
2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Botman, S. J. (2011). *Gewoon schoonmaken: de troebele arbeidsrelaties in betaald huishoudelijk werk*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voetnoten

¹ Het idee van rollen en scripts in het publieke ruimte beschrijft Goffman (1993) in *De dramaturgie van het dagelijks leven*. Ik gebruik deze termen hier om verschillende sociale situaties waarin economische ruil plaatsheeft te illustreren. Deze dienen slechts als inleiding op het specifieke karakter van betaald huishoudelijk werk.

² Zie bijvoorbeeld: De Melkmeid, schilderij van Vermeer (1660), Vestdijk (1934) schreef een roman *Else Bohler*, over een Duits dienstmeisje op wie hij verliefd was, De roman *Het poetsvrouweiland* van Moser (1995) zet op humoristische wijze het dagelijks bestaan van een werkster uiteen. Hermans (1996) schreef een roman over een Au Pair in Parijs.

³ In haar artikel *Ketens van zorg. De nieuwe dienstmeisjes in de mondiale migratie* beschrijft Helma Lutz (2001) dit idee aan de hand van studies naar domestic workers in Europese landen.

⁴ Zie bijvoorbeeld. Anderson (2000, 2001) en Lutz (2001) over huishoudsters in Europa of Ehrenreich en Hochschild ed. (2003) over betaald huishoudelijk werk wereldwijd.

⁵ Zie bijvoorbeeld: Tijdens e.a. (2000), Poelstra (1996), Oldenziel en Bouw (1998) over de huidige markt van betaald huishoudelijk werk in Nederland.

⁶ fragment uit Poelstra (1996) p. 41.

⁷ fragment uit Poelstra (1996) p. 41.

⁸ Poelstra (1996), Oorspronkelijke bron: Van Dijk, Rotterdam 1810-1880, Schiedam 1976

⁹ Poelstra (1996), oorspronkelijke bron: G.W. de Vos van Steenwijk. Dienstbodereg. 1870. Leiden.

¹⁰ Fragment uit: Henkes en Oosterhof (1985: 15)

¹¹ zie met name Bras (2002), maar ook Poelstra (1996), Henkes en Oosterhof (1985) en Henkes (1995) beschrijven verschillende belangen voor ouders en de dienstmeisjes zelf

¹² Bras (2002: 54-55) over de voordelen die de stad bood en de dienstbodeverenigingen aldaar.

¹³ Henkes en Oosterhof (1985) doen in hun boek *Kaatje ben je Boven?* verslag van onderzoek waarbij zij onder meer 71 vrouwen die voor de oorlog in betrekking waren geweest interviewden. Hoofdstuk drie van hun boek is geheel gewijd aan rekrutering. Deze paragraaf over het dienen is grotendeels gebaseerd op Henkes en Oosterhofs onderzoek.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld de film: Gosford Park (2001) regie: R. Altman

¹⁵ Henkes (1995) en Henkes en Oosterhoff (1985) benaderen afstand-creërende mechanismes als een manier om de privésfeer te beschermen. Poelstra (1996) beschrijft deze mechanismen in relatie tot het bevestigen van machtsongelijkheden .

¹⁶ Citaat uit Henkes (1995: 68)

¹⁷ Citaat uit Henkes (1995: 70)

¹⁸ Poelstra (1996) Poelstra geeft in het tweede hoofdstuk van *Luiden van een Andere beweging* een uitgebreide beschrijving van de dienstbodeplichten in de negentiende eeuw. Hier beperk ik mij tot enkele hoofdlijnen

¹⁹ Zie: Poelstra (1996) p 34. Over het dienstbodecontract dat in 1833 was opgenomen in het eerste Nederlandse Burgerlijk Wetboek, dat in 1838 van kracht werd.

²⁰ Zie: Pott-Buter en Tijdens (1998) In 1904 besloot de overheid al haar eigen diensten: de post en telegraafdienst te sluiten voor gehuwde vrouwen. Daarna kwamen er een reeks maatregelen om gehuwde vrouwen als ambtenares en onderwijzeres te weren. In de jaren dertig werden verschillende voorstellen gedaan om arbeid voor gehuwde vrouwen geheel te verbieden. Hoewel de voorstellen het nooit haalde tot wetten, zette het wel de algemene toon.

²¹ Zie voor een verhandeling over huishoudboeken: Oldenziel en Bouw (1998)

²² zie over een eventuele tijdsbesparing door huishoudelijke apparaten: Bringreve (1998), Van Daalen (1993), Tijdens e.a. (2000) en Oldenziel en Bouw (1998)

²³ Bijvoorbeeld in beschrijvingen van stedelijke economie zoals van Sassen (1994, 1996), Burgers (1996), Hamnet (1994), in beschrijvingen van verzorgingstaten zoals van Esping Andersen (1999) en in beschrijvingen van huishoudelijk werkers zoals bijvoorbeeld van Anderson (1997), Parrenas (2000) en Ehrenreich & Hochschild (2003)

²⁴ Alle onderzoeken naar het gebruik van huishoudelijke hulp wijzen erop dat schattingen moeilijk zijn omdat een groot deel van de markt zich in de informele economie bevindt. Salverda en Leseman (1995) komen op 20,5 procent evenals Mot en Paape (1995). Op basis van AVO bestanden berekende het SCP (1995) dat 17,2 procent gebruik maakt van huishoudelijke hulp. Zie SEOR 2004 p. 25

²⁵ Zie ook: CDA Tweede Kamerfractie, 2-08-09, notitie persoonlijke dienstverlening.

²⁶ Folder uitgegeven door Sociale Zaken en Werkgelegenheid in samenwerking met de belastingdienst, eind 2007, zie ook www.dienstverleningaanhuis.szw.nl

²⁷ zie: www.huishoudelijk-hulp.nl of www.werkster.nl

²⁸ zie: www.schoonmaakwoede.nl of www.werkster.net

²⁹ Zie hiervoor Hoofdstuk 5 over het onderscheid dat huishoudelijke werkers zelf maken naar goede en slechte wijken om adressen te werven. Het betreft hier het centrum, zuid.

³⁰ Uit eigen interviews en bijeenkomsten die bijwoonde, zie ook; Kohlmann, C. (2003). Er is een land waar vrouwen kunnen werken. De positie van domestic workers in Nederland. Vrouwen in het migratiebeleid. Amsterdam, ACI offsetdrukkerij. oktober 2003: p. 37-47, Kooijman, S. (2005). Au pairs en gastgezinnen; een onduidelijke relatie. FMG, Sociologie: Verzorging en beleid. Amsterdam, UvA: 89.

³¹ (2001). Au pairs in Nederland nog steeds uitgebuit. De Volkskrant. Amsterdam. (2003). Barre arbeidstijden bij Hollands gezin: driekwart van de au pairs wordt uitgebuit - velen zijn illegaal. De Volkskrant. Amsterdam. (2003). PvdA bezorgd over te zwaar belaste au pairs. De Volkskrant. Amsterdam. Hammink, R. (2005). Au pair misbruikt als huisslaaf. De Telegraaf. Amsterdam: t5.Fogteloo, M. (2004). I love children. De Groene Amsterdammer. Amsterdam: 14-17.

³² http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/EG23Dj01.html

³³ Zie bijvoorbeeld: Andall, J. (2000). Anderson. B. (2000). Parrenas, R. S. (2000). Yeoh, B. S. A. and S. Huang (2000). Cox, R. and P. Watt (2002). Cheng, S. J. A. (2003)., Ehrenreich, B. and A. R. Hochschild (2003). Lan, P. C. (2003).

³⁴ Bron: <http://g4.databank.nl/>

³⁵ zie bijvoorbeeld: Visser, J. (1999). "De sociologie van het halve werk." *Oratie*, Keuzenkamp, S. and E. Hooghiemstra (2000). De kunst van het combineren. Taakverdeling onder partners. SCP. Den Haag, Knijn, T. and F. Van Wel (2001). Een wankel evenwicht. Arbeid en zorg in gezinnen met jonge kinderen. SWP. Amsterdam

³⁶ Zoals: Yerkes, M. (2006). What women want: Individual preferences, heterogeneous patterns? *FMG*. Amsterdam, University of Amsterdam. Brinkgreve en te Velde (2006) Wie wil er nog moeder worden? Amsterdam: Augustus

³⁷ Bron: Eurostat news release. 6 maart 2006. A statistical view of the life of women and men in the EU25.

³⁸ "Ga werken, besteed je kind uit!" *De Volkskrant 25-6-2006*. "Gratis kinderopvang lijkt loze verkiezingsbelofte," *De Volkskrant 12-09-2006*. "Gratis kinderopvang nationaliseert het familieleven" *De Volkskrant 13-09-2006*. "De man wil niet stofzuigen, de vrouw wil geen carrière. Brinkgreve en Te Velde hekelen emancipatiebeleid." *De Volkskrant 14-09-2006*. Dit zijn slechts een paar artikelen die rondom de discussie van gratis kinderopvang in 2006 gepubliceerd werden. In geen van de artikelen komt het uitbesteden van huishoudelijk werk aan de markt aan bod.

³⁹ Zie: Henkes en Oosterhof (1985) hoofdstuk drie is geheel gewijd aan rekrutering van dienstbodes.

⁴⁰ Voor de aanbodkant in Europa zie: Lutz (2001) en Anderson (1997). Voor de vraagkant in Nederland: Tijdens (2000) en Seor (2004)

⁴¹ Tijdens feestjes die ik bezocht van deze respondenten ontmoette ik hun vele kennissen van de kerk die allen in de huishouding werkten.

⁴² Zie bijvoorbeeld: Romero, M. (2002), Rollins, J. (1985)

⁴³ Zie bijvoorbeeld: Dienstverlening aan huis. SZW. Juli 2007

⁴⁴ zie: www.dienstverleningaanhuis.nl of

http://home.szw.nl/index.cfm?menu_item_id=13711&hoofdmenu_item_id=13825&rubriek_item=391837&rubriek_id=391817&set_id=2973